

Szlovenszkói magyar pedagógusok.

Szlovenszkó magyar nevelő-társadalma a tizenhét éves államfordulatot követő években, úgyszólván, légmentesen elzáródott a „*belterjes magyarság*“ szellemi erőfeszítéseitől s a kietlen partra vetődött élőlény módjára saját szervezetének tartalék-anyagát elfogyasztván, az életet jelentő feltételek híján: *pedagógiai gondolkodása zátonyra futott.*

Ha akadtt is a száműzetés e keserű éveiben (1918—1921) megszólalni merő magyar pedagógus, az eszme terjedési vonalát már eleve eltorlaszolta az a körülmény, hogy a kisebbségi nevelők nem rendelkeztek a gondolatterjesztés gyakorlati eszközeivel. 1938-ig a periférikus magyar élet azonban már kitermelte a kisebbségi művelődés elfogadható formáit. Ma már a végvidéki kultúránk is szóhoz jut a maga tapogatózó útkeresésével, de mindenesetre bátor, önérzetes hangjával. E kísértő jelenséget is érzékeltető szlovenszkói kultúrszemlénk során meg kell emlékezzünk, *munkaközösségük szervezeti formáiról* s ezeken belül pedig az *egyes pedagógusok* irodalmi ténykedéséről. Vizsgálódásunk folyamán kétségtelenné válik, hogy a tespedés mélypontjáról az alkotó munka felé lendült nevelőink életösztone s lelkük csodálatos finomságú műszere kilengvén nyugalmi helyzetéből, a sok elszigetelt rezdülés, *1938-ban* már több nagyszabású munkaszervezetben küzd a magyar kultúra folytonosságáért.

Tárgyalandó kultúrszerveiknek — kívülről nézve — az a legszembeötlőbb sajátága, hogy valamennyiükben *a hivatásos nevelőkön múlik a vezetőszerp.* Az 1874-ben alakult pozsonyi *Toldy-Kör*, az 1898-ban keletkezett *Kazinczy-Társaság* Kassán s az 1911-ben létesült komáromi *Jókai-Egyesület* kereteiben a pedagógusok vállvetett munkáját kell szemlélnünk, s ezekhez csatlakoznak a szükség létrehozta új alakulások. Különösen szép küldetést tölt be a *Toldy-Kör*, mely kiállítások-, hangversenyek rendezésével s a magyar irodalom remekeinek gyűjteményes bemutatásával ápolja a kisebbségi nemzet életösztonét. Szlovenszkói művelődési életünk alapvető sajátosságaként említem azt, hogy náluk a „szellemi kiváltságosok“ rendi szervezkedése teljesen ismeretlen fogalom, mert minden teljesítményükkel az ottani magyar *nép kultúra* „minőségi többtermelésének“ fokozását szolgálják. A szélesebb sodrú néprétegek szellemi szükségleteit hivatott fedezni a „Szlovenszkói Magyar Kultúr Egyeslet“ (SZMKE.) Alapszabályai lehetővé teszik, hogy mindeütt, ahol 20 magyar kívánja, kultúrszervezetet létesítsen. A SZMKE 2 folyóirattal rendelkezik: a tudományos színezetű *Nemzeti Kultúra*-val s a néphez szóló *Magyar Vasárnap*-pal. Kárpátalja térségein ugyanezt a feladatot végzi a „*Ruszinszkói Magyar Kultúr Egyesület*“ (RMKE).

Kiváltképpen jellemzi felvidéki kultúregyleteink irányító, szervező munkáját — ha már testületi erőelosztásról beszélünk — az a körülmény, hogy a nemzeti művelődés igazi mentőmunkásai a néptanítók, akik a „Szlovenszkói Általános Magyar Tanító-Egyesület“-ben (SZÁMTE, alapítási év: 1921; hivatalos közlönyük a „Magyar Tanító“) tömörültek. Célja: „Szlovenszkon a tisztán magyar tannyelvű iskolákban, vagy párhuzamos osztályokban működő összes tanerők egyesítése, hogy valamennyi magyar

*iskola tanterőiben az összetartozandóság érzése tudatossá váljék. — A magyar kultúra megtartása, valláserkölcsei alapon való továbbfejlesztése és a tagok pedagógiai műveltségének emelése . . .*¹

Kultúr küldetését másrészt abban teljesíti, hogy a magyar- és a világszellem nagyjainak életfordulóit bensőséggel megüli s erről a magyar tannyelvű iskolákban intézményesen is gondoskodik. Támogatásával, 1933-ban, megalakult a „Magyar Tanítók Szövetkezeti Könyvesboltja“, mely célul tűzte ki a szépirodalmi művek megjelentetését is. A tanítórendnek ez a központi munkaszolgálat (SZÁMTE) a *falu-nevelés* valamennyi kulturális mozgalmában is dicséretes módon közreműködött.

Szintén jelentékeny, noha nem az érdekképviseleti elvhez kötött szervezeti formája kisebbségi kultúránknak, az ú. n. *Magyar Masaryk-Akadémia* (= „A Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság“). A köztársaság egykori elnöke, T. G. Masaryk, 1930 őszén, az alsósztrégovai *Madách-sír* megkoszorúzásakor ígéretet tett egy magyar tudományos, irodalmi és művészeti társulat megalapítására, mely 1931. november 8-án alakilag is megszületett.²

Első két éve az alapszabályok kidolgozásával s a nagyvonalú munkaterv megállapításával telt el s a kezdet nehézségeit a felkérendő munkatársak körüli vita is fűszerezte. Ebbe az időbe esik a *Társaság* csinos könyvtárának alapvetése s a „*Magyar Figyelő*“-nek megindítása. Négy szakosztálya alakult: I. *pedagógiai-filozófiai*, II. *kisebbségi* (benne a *néprajzi*) III. *természettudományi*, IV. *nyelvtudományi*.

E 4 szakbizottság eddig elért munkateljesítményével, lapunk hasábjain, nem kívánunk foglalkozni, csupán a sorrend szerint is első: a *pedagógiai-filozófiai* munkaközösség küldetésének termékenységét iparkodunk — konkrét módon — megállapítani.

A jelzett *Társaság* kiadásában, *Krammer Jenő* dr. érsekújvári reál-gimn. tanár szerkesztésében jelent meg a *Pedagógiai Évkönyv* első száma.³

Évkönyvük átfogó szelleméből kicsendül a *természettudományi* érdeklődés túlsúlya a „*történetiség*“ rovására. Ha a felvidéki pedagógusok szellemi színeképét akarjuk felvázolni, akkor ennek ez a legkidombordóbb tünete. Valóban, az *Évkönyv* egyetlen-egy olyan cikket sem tartalmaz, melynek vajmi csekély köze is lenne a „*historizmus*hoz.“ Ezt a jelenséget közeli megvilágításba helyezi az a körülmény, hogy Szlovénia kisebbségi magyarsága az államfordulat tényével gyökerestől kiszakadt az ú. n. „*történelmi légkörből*“ s azóta mesterkelten tákolt létfeltételek között vívja mindennapi életharcát.

Hétköznapiasan pergő életük számottevő túlterhelésével magyarázhatjuk az elvont „elméletiség“ kiáltó hiányát, amit ők maguk is éreznek, hogy nem fenyegeti őket a „mindennapos valóságtól“ elszakadás vesz-

1) Alapszabályok 4. §-a.

2) Masaryk elnök 1 millió Kc-nyi alapítványából alakult, 73 alapítótaggal.

3) *Pedagógiai Évkönyv*: 1937. Szerkeszti: Krammer Jenő. Kiadja a Csehszlovákiai Magyar Tud. Irod. és Műv. Társ. Tudományos Osztálya. Nyomtatott Farkas Mihály könyvnyomdájában, Nové Zámky. Ára 15.— Kc, 97 l. 80

delme, hanem megfelelő tudományszervezés híján, inkább az elméleti kérdésekben maradnak járatlanok.

Előszavukban kifejtik az Évkönyv feladatát: „*nevelésügyünk kérdéseinek rendszeres, mélybehatoló vizsgálata, a neveléstudomány elméleti eredményeinek a mindennapos gyakorlattal való összehangolása, egyszóval hivatásunk tudatosítása.* Konkrét munkatervüket a lenti idézet szövege tartalmazza: „*Az évkönyv elgondolása körülbelül így festene: egy-egy tanulmányban magyar, illetőleg csehszlovák szakemberek beszámolnának a neveléstudomány azévi fejlődéséről, a gyakorlati eredményekről, intézményeink működéséről, valamint a legközelebbi jövőre kitűzött feladatokról. Pedagógustársaink viszont saját munkakörükről küldenének jelentést, akár szorosabban véve tanítói gyakorlatukkal összefüggésben, akár szlovenszói magyar kultúrmunkájukkal kapcsolatban. Így a Pedagógiai Évkönyv hű tükrre lenne egy egy év szlovenszói magyar pedagógiai életének és mindenki tudná, hogy benne évről-évre megtalálja az elmúlt esztendő szellemi mérlegét.*”

E szerkesztői programmal kapcsolatban állítsuk fel tehát az elmúlt (1937-es) esztendő kultúrmérlegét a Felvidéken folyó nevelő-munka tükrében.

Kiváltképpen jellemző a Felvidéken végbemenő kultúrmunka szervezeti megoszlására az a tény, hogy még egy ilyen nagyméretű pedagógiai megmozdulást is a polgári iskolai gondolat érdemes üttörőjének, szakfelügyelői minőségben szerzett tapasztalatainak közreadása vezethet be. (*Krammer József: Szakfelügyelői tapasztalatok, 7—15. l.*).

Évkönyvükben elhelyezkedő tanulmányok 3 nagy tartalmi körre bonthatók: I. *Kísérleti lélektan* s ennek életkapcsolatai. II. *Gyakorlati pedagógia*. III. *Iskolán kívüli kultúrfeladatok*.

I. *Kísérleti lélektan* . . . : *Nánay Béla* (Debrecen) „A legújabb magyar pedagógiai és lélektani törekvések útmutató ismertetése” címen velős rövideggel (16—35. l.) összegezi kiemelkedőbb országos mozgalmait. (*Ranschburg, Schnell, Nagy* stb. . . elvek, intézetek, kiadványok . . .) s a lélektani kutatás útjelzői sorában említi lapunk szerkesztőbizottsági tagjait, *Várkonyi Hildebrandot* s a tehetség és eugenika viszonyának elismert magyar művelőjét, *Somogyi Józsefet*. Dolgozata pedagógiai vonatkozásában ismerteti az egyes iskolafajok szempontjainak legmegfelelőbb kiadványokat. Ekkor találkozunk, polg. iskolai kapcsolatban, a szegedi Gyakorló Polgári Iskola Könyvtárának az „első vonalban” történő felemlítésével. (28. l.).

Szlovenszói tarkán hullámozó néprajzi képének megfelelően misem természetesebb, minthogy a munkatársak sorában a különféle nemzetiségek (németek, csehek) pedagógusai is képviseltették magukat.

Herbert Schiff (Prága) soronlévő értekezésében (Megjegyzések a gyakorlati lélektan körül, 36—43. l.) rámutat arra, hogy a felelősséggel teljes pszichológiai tevékenységnek legkíméletlenebb kerékkötői minde nélkül a statisztikai és matematikai módszerek meggondolatlan alkalmazásában rejlenek (36. l.) s elmélet és gyakorlat szintézisének főszabályaként szellemes megoldással szolgál: a „*teoretikus magatartás*” a „*filozófiai*” (és nem matematikai) érdeklődés zsinórmértékül való elfoga-

dását sürgeti (43. l.). Következő dolgozatuk *Frantisek Hyhlik* besztercebányai áll. reálgymn. tanár tollából ered, aki eddigi gyakorlatában főleg a svájci *Rohrschuch*-módszerrel végzett lélektani megfigyeléseket. Szóbanforgó tanulmányában is teljességgel a pszichotechnika alapjelenségeinek körében vizsgálódik (Pályaválasztási tanácsadás és pszichotechnika Csehszlovákiában, 44—54. l.) s ösztönösen elkülönült fejezeteiben [I. Fejlődés és szervezet, II. A pszichotechnika módszerei és a tanácsadói munkakör, III. A tanácsadás mai feladatai a pályaválasztás előtt] nagyvonalúan éleselméjű áthidalását látjuk *a kísérlet és élet kétneműségének*.

A második gondolati egység (*Gyakorlati pedagógia*) cikkeit sikerült a közoktatásügyi szervezet lépcsőzetéhez alkalmazniok. Ebben a kapcsolatában részesül korszerű megvilágításban az eddig gyomlalatlan népi iskolai testnevelés problémája (*Dobossyné Szporni Anna*: Néhány gyakorlati szempont az elemi iskolai tornatanításhoz, 73—84. l.) Szlovenszkkői, *anyagiakban szűkölködő magyar iskoláink szempontjából* óriási jelentőségűnek tartjuk eszmeindításait, melyek hivatottak arra, hogy a népiskolai tanításba ott is pezsgő életet öntsenek, ahol a *tornaterem, pénzügyi alátámasztás hiányzanak* s éppen ezért az életet tekinti maga előtt, amidőn minta-tanításait az *osztályteremben, az udvaron, az országúton* s nem utolsó sorban *a rosszul felszerelt tornateremben* peregteti le. A népiskolai célkitűzések egy másik, nem kevésbé fontos, „készségéhez” fűz alaposan indokolt észrevételeket rövid, de annál sokatmondóbb formában *Jánoska Tivadar*, pozsonyi képzőintézeti tanár (Hozzászólás a normál írás tanításához, 69—72. l.) Gyakorlati szempontú elméleti fejtegetéseit — a kordivattól eltérően, — nem rekeszti be a bravurpedagógia retorikájával, hanem az egész országra kiterjedő tapasztalati beszámolót kér jövő évi almanachjukba. *Wimberger Mária* pedagógiai neveltségét már a polgári iskolában szerezte s ezt ki is domborítja gyakorlatias észjárásával, amidőn *Richard Grothe* bécsi rajzpedagógus nyomán (*Kindertümliches Zeichnen*) járva az oktatás kiindulópontjául a „*spontán gyermekrajzot*” szögezi le (A rajztanítás új útjain, 65—68. l.). Konkrét megfigyelései, a fogyatékoságok kiküszöbölését célzó javaslatai a modern rajzpedagógia mélyégeit sejtetik.

E gyakorlati szempontú pedagógiai ügyengetés sorompóját ereszti le *Szerényi Ferdinánd* pozsonyi reálgymn. tanár, aki röpke dolgozatában (A természet megismerése a mai iskolában, 62—64. l.) a módszeres természetlátásról közöl eszmekeltő gondolatokat.

A pedagógus műhelyének csak részleges dimenzióját mutatná az évkönyv, ha nem kereste volna az *iskola és élet* valóban meglévő összefüggéseit. *Molnár János* csúzi néptanító (A tanító munkája falun, 85—90. l.) a kisebbségi kultúrszervezkedés legvérezékenyebb tünetét ecseteli, de azonmód meg is jelöli a kibontakozás egyetlen járható útját: „*A két osztály (kiszagdalakosság + munkásosztály) ellentétét kell valamiképpen a tanítónak kiegyensúlyoznia és a két ellenfelet egy közös éelba, a kisebbségi kultúrmunkába kell beállítania*” (85. l.).

Drien Károly érsekújvári polg. isk. tanár írása a kisebbségi művelődéspolitikára remekbeszabott foglalat, aki az elszakított magyarság józan realizmusával vallja Apáczai Cseri János máig időszerű nemzet-

politikai intelmeit: „*Kelj fel mondom és állíts végre iskolákat!*” (A kisebbségi magyar iskolapolitika és középosztály kérdéséhez, 55—61. l.).

Az évkönyvben, a zárószó jogán, helyet szorítottak a *mérnöki műveltségű*, de irigyléstkeltő pedagógiai tapintatú *Fizély Imrének* is (Tápasztalatok a szülői ház és az iskola együttműködésének műhelyéből, 91—97. l.). Mint a „*Pozsony és Környéke Szülői Társulatok Szövetségének*” elnöke, került a pedagógiával kapcsolatba. Egyenesen neki szánták a szerepet. Gondolatvezetését illetően csak egyetlen-egy hozzáfűzésünk akad: *Kár, hogy kevés ilyen megértő, iskolaszerető szülővel találkozhatunk!*

Előttünk áll szlovenszkói magyar kartársaink nevelésügyi tevékenységének egyik 1937. évi zárószámadása. Belőle, mindannyionk számára kisugárzik az a nagy ígéret, hogy a szlovenszkói magyar pedagógus-szellem friss életlendületre fakadt. Minden fejezete egyformán a modern szakember felkészültségét hirdeti, mert a tanítás munkájának *neveléslelektani elemzése* egyik vezető szempontjuk, de körültekintő érdeklődésük behálózza az *iskolán kívüli kultúrmezőket* is.

Munkájukat összevetve a mienkével, azonnal megállapítható a *két-fajta szemléletforrás*, illetőleg a *természettudományi- s a történeti gondolkodás szintézisének megrekedt problémája*.

Szlovenszkó magyar kisebbségének — lapunk hasábjain is már több helyütt érintett — *világnézeti meghasonlása* azonban sokkalta kedvezőtlenebb jelentést nyer, ha a felvidéki magyar sors e szellemi kálvária-járását a *biológiai erővesztés* tüneteivel mérjük össze. Némi következtetési alapot kapunk a szlovenszkói magyarság *népi és kulturális továbbélése* szempontjából, ha a nemzetiségek szerint elosztott halálozási aránymutatót vizsgáljuk meg az 1925—1930-as időtérben.⁴

1925—1930 között 78.666 magyar lelket ragadott el a halál. Ez az 1921. évi 761.823 összlétszámnak 10·3 %.

A nemzetiségek szerint vett halálozási adatok évi átlagszáma (1925—1930):

Orosz :	21·89 ‰	Csehszlovák :	15·21 ‰
Lengyel :	18·34 ‰	Német :	14·18 ‰
Magyar :	15·85 ‰	Zsidó :	12·05 ‰

Adatainkból is kétségtelen, hogy a *biológiai elernyedés* kátyújába keveredtünk. Ebből következőleg ránk, anyaországbeli magyarokra, vár

⁴ Adataink Varga Imre: Pusztul-e a szlovenszkói magyarság? (Prágai Magyar Hírlap 1937. jan. 3. megindult) cikksorozatából valók.

Megjegyezzük, hogy a születések jelzőszáma több mint 4 ‰-kel csökkent, míg a halálozások mértéke változatlan maradt.

az a sürgető feladat, hogy az anyagi romlás mutatkozó jelenségeit a szellem erőfeszítéseivel ellensúlyozhassuk. Ennek egyetlen járható útja, melyet a cseh kormánykörök is minden bizonnyal megtünnének, az, hogy a két államterület magyarsága (politikamentes!) szakképviselési alapon érintkezzék egymással. Ez az elgondolás, a mi esetünkben azt jelentené, hogy kísérjük nagyobb és főként mélyebb figyelemmel az utódállamok nevelésügyi mozgalmait s eredményeinkről „kölcsonösen“ (szaklapok hasábjain!) számoljunk be.

Ezt a gondolatot ütnénk nyélbe akkor, ha az itteni magyar pedagógusok, elvértve legalább az utódállamok szaklapjaiba is cikkeznének (miként pl., Náday Béla a Ped. Évk.-be.), viszont náluk is akadna néhány íróember, aki pedig az anyaország közvéleményét (ugyancsak politikamentes formában!) tájékoztatná.

Most, ez alkalommal éppen lapunk hasábjain hívjuk fel a kultúr-érdeklődésű nem hivatásos pedagógusok figyelmét is arra, hogy a célra vezető munkamegosztásnak megfelelően: 4 belföldi szaklap mielőbb rendezkedjék be az egyes utódállamok kultúr-szemléjének állandó ellátására (mi vállalnók pl. „kötelességszerűen“ Csehszlovákiát, ami persze nem zárná ki azt, hogy a kisebbségi oktatásügy egyéb területein ne lehetnének érdekeltek) s itt helyet kapnának a kisebbségi kultúra hordozói is, viszont az anyaország útmutató pedagógusai pedig a határokontúli mozgalmaknak lehetnének közvetett részesei. Mindez természetesen „politikamentes“ kultúr-életet jelentene! Eszménk időszerűsége még inkább kidomborodik akkor, ha rádöbbenünk arra, hogy a mai magyarság művelődési érdekerülete talán mégsem zárulhat le etnikumának határvonalainál.

Tervünk megvalósulását sikerrel kecsegteti a szellemi javak korlátlan mozgékonyságába oltott hitünk is, ha van abban bármi realitás, hogy a szellem, a gondolat szabad szárnyalását nem fékezhetik le tökéletesen az államközi sorompókkal, ha a szellemiség finomművű termékei valóban az idő és tér merevítő kategóriái fölé lendülhetnek; akkor az anyaország — s az utódállamok magyar pedagógusai építsék ki legelőször és mintadásként a szellemi együttműködés, imént jelzett, nagyjövőjű intézményét.

Irodalom: Ez alkalommal az idevágó tanulmányok közül csupán azoknak a címét közöljük, melyek a szellemi együttfejlődés megszervezésére valamilyen reális formában utalnak és olvasóink részére könnyen hozzáférhetők:

Balogh József: A kisebbségi magyarság szellemi védelme, Magyar Szemle, 1934; 81—84. l.

Borsody István: A szlovenszkói magyar kultúra vajúdása, Magyar Írás, 1936; 3. sz.

Wagner Ferenc.